

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ОСНОВИ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Забезпечення організації виховної та навчальної роботи на засадах співробітництва учнів, колективних взаємозв'язків – важлива умова формування особистості громадянина нашої держави. Педагогічна доцільність і продуктивність активного спілкування між учасниками навчального процесу була доведена ще Сократом. Твердження про необхідність такої роботи знаходимо у педагогічній спадщині І.Г. Песталоцци, П.П. Блонського, С.Т. Шацького, Т.О. Пінкевича та інших зарубіжних вчених. Основна змістова лінія мовної освіти якраз і передбачає формування та розвиток в учнів умінь слухати, говорити, читати та писати, опановувати іноземну мову як засіб спілкування та пізнання у процесі взаємодії школярів між собою.

Метою нашої статті є визначення головних ознак іншомовного спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні, розгляд залежності засвоєння предмету від активності взаємодії вчителя та школярів на уроці іноземної мови та раціональність організації процесу навчання іноземного діалогічного мовлення на засадах створення малих груп.

Зокрема, М.М. Скаткін зауважував, що класно-урочна система «...в основному організовує індивідуальну пізнавальну діяльність учнів і у ній зовсім немає місця для дійсно колективної роботи, коли у всіх учнів одна спільна мета, один працює для всіх і всі – для одного... Найкращий засіб виховання колективізму – активна участь у діяльності класу. Основна діяльність учнів – учбова, вона майже позбавлена елементів справжньої колективності» [3, 61]. Очевидно, причиною цього є, у першу чергу, суперечність, яка ще не знайшла розв'язання у практиці роботи вчителя, неузгодженість між індивідуальним способом засвоєння знань і колективним способом навчання. У зв'язку із цим у процесі опанування матеріалом учні відірвані один від одного. Натомість завданням виховання людини є формування громадянина як активного члена суспільства. Хоча, незважаючи на існуючу суперечність, яка визначає характер учбової діяльності школярів, в теорії та практиці навчання зроблені спроби її усунення. У навчальному процесі вводиться так звана «колективна робота» (Х.Й. Лійметс, В.В. Котов, І.М. Чередов, І.Б. Первін, М.С. Дежнікова).

Уроки іноземної мови створюють можливості для розвитку соціальних навичок учнів, насамперед – уміння спільно працювати у парах і невеличких групах. Відходить у минуле етап розвитку школи, коли функції вчителя зводилися лише до інформативного повідомлення учням готових фактів. Сьогодні він має керувати процесом виховання, самостійного відкриття й оволодіння школярами новими знаннями, заохочувати до саморозвитку. Саме колективна форма навчальної діяльності сприяє організації процесу навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною метою. Вчитель керує роботою кожної дитини опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність всієї групи.

«Інтерактивний» означає «здатний до взаємодії, діалогу». Це спеціальна

форма організації навчальної діяльності, яка має конкретну мету – забезпечити всебічне гармонійне спілкування учня з учителем та однолітками, створити умови, за яких кожна дитина відчує свою успішність, дитина зможе усвідомити, як її сприймає партнер по комунікації. Розглянута технологія особливо ефективна для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо.

Психологічним підґрунтям для використання колективної дидактичної взаємодії між учнями є теорія Л.С. Виготського про закономірності розвитку вищих психічних функцій людини, яку продовжили і поглибили П.Я. Гальперін, А.Р. Лурія, О.В. Запорожець, В.В. Репкін, О.М. Леонт'єв, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін. Сутність її полягає у тому, що у процесі засвоєння досвіду людства дитина спочатку інтериоризує, тобто переводить сприйняте з рівня зовнішнього (слово, зоровий образ, тощо) у внутрішній, формуючи поняття про нього, потім екстериоризує сприйняте – назовні проявляє через різні за характером дії те, як вона засвоїла нове. Процеси інтериоризації – екстериоризації, як відзначає О.М. Леонт'єв, органічно поєднані між собою і часто їх важко відокремити. Дослідження психологів, зокрема Д.Б. Ельконіна та В.В. Давидова, доводять доцільність використання поряд із традиційними індивідуальними колективних форм учбової діяльності.

Забезпечивши гармонійне поєднання мотиваційного, змістового, розвивального компонентів уроку, ми зацікавимо учнів роботою у класі. Зміст кожного заняття повинен приваблювати дитину чимось новим, невідомим, сприяти розвивальним дидактичним цілям. Комунікативний розвиток школяра є його діяльнісною характеристикою, яка водночас відповідає психічному розвитку учня і передбачає, зокрема засвоєння іноземної мови.

Організація діяльності учнів на уроці, незаперечно, повинна їм підпорядковуватися. Це проявляється перш за все у тому, що засвоєння нового відбувається у взаємодії того, хто пізнає, з чимось або із кимось (спілкування). Для школярів пізнання відбувається, як правило, у процесі спілкування із вчителем. Але, як свідчать дослідження, безпосередньо їх проводила Г.А. Цукерман, воно не менш, а часто і більш ефективно, якщо відбувається в умовах безпосередньої комунікації між учнями на уроці. Як зазначає Г.А. Цукерман, «...Діти, які навчаються колективно-розподіленим способом, краще володіють змістом навчального предмету, ніж діти, які вивчають той самий зміст у процесі фронтальної роботи» [11, 45]; «...діти, які засвоюють навчальний матеріал у формі спільної роботи, вдвічі краще вміють оцінювати свої можливості і рівень знань, ніж діти, які засвоюють той самий матеріал у формі фронтальної роботи» [11, 46].

Разом із тим, мала обізнаність вчителів – практиків у цій проблемі, недостатнє її методичне забезпечення, стихійність, яка спостерігається у використанні різновидів колективної взаємодії на уроці не дозволяють повно реалізувати дидактичний, виховний і розвивальний потенціал колективного навчального процесу. Для розвитку діалогічного мовлення у процесі експериментального навчання ми використовували роботу у парах і невеличких групах, що давало можливість висловлюватися кожному з учнів. У дослідницькій роботі ми спиралися на принцип постійного іншомовного спілкування, як багатопланового

процесу встановлення та розвитку контактів між людьми, що передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами висловлювання один одного. При цьому намагалися прищеплювати школярам культуру спілкування, яка полягає в умінні уважно слухати, вчасно зупиняти своє мовлення, щоб дати можливість висловитися іншому, погоджувати свої репліки із тим, що сказав співрозмовник.

Для себе ми керувалися головними ознаками спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні:

1. однакові психологічні позиції співрозмовників;
2. готовність бачити й розуміти один одного, робота у парах дає учням час подумати, обмінятися ідеями із партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом;
3. спілкування за законами взаємної довіри та взаємодопомоги, коли партнери прислухаються один до одного;
4. нестандартні прийоми спілкування.

Спілкування, націлене на розвиток учнів, має бути головною метою вчителя. Визнання учнів суб'єктами навчання зумовлює врахування, у процесі розробки методики навчання іншомовного діалогічного мовлення, психофізіологічних особливостей, інтересів та потреб школярів. Організація інтерактивного навчання ефективно впливає на формування навичок і вмінь, вироблення цінностей, створення атмосфери співробітництва, взаємодії.

Методика організації колективної учбової діяльності учнів різниться в залежності від того, які дидактичні, розвивальні та виховні завдання мають бути вирішені в процесі роботи. Це – взаємоконтроль, взаємодопомога та взаємонавчання. Найбільш доцільними в практиці школи є різноманітні види взаємоконтролю у формі взаємоперевірки, взаємоопитування та взаєморецензування. Високий дидактичний та виховний потенціал мають форми взаємодопомоги, які, як засвідчили результати експериментальної роботи, можуть бути здійснені у формі роботи парами або групами (по 4-6 осіб). Різновидами взаємодопомоги є робота консультантів, здобувачів знань, взаємонавчання.

Наведені нами різновиди форм колективної учбової діяльності учнів частково знаходять місце у практиці роботи вчителя. Разом з тим, відбувається це досить рідко і спонтанно. Досвід використання колективної учбової діяльності школярів на уроці вимагає вивчення і узагальнення.

Запропоновані нами у ході експериментального навчання зразки підготовчих вправ до мовленнєвих ситуацій сприяють розвиткові комунікативних умінь та мовленнєвої культури учнів на заняттях з іноземної мови в умовах колективно-учбової діяльності:

1. Інформативний діалог

A friend in need is a friend indeed.

I have got many friends. They study with me in school. But my best friend is Tanya. She is a very kind and helpful girl. Friends take care of each other. Ask Tanya about her friends. Complete the dialogue.

– Tanya, do you have friends?

– ...

- What are their names?
- ...
- What do you do with them after the lessons?
- ...
- What do you do at weekends?
- ...
- Are your friends a kind and helpful people? Do you help each other?
- ...
- Do you invite your friends to your birthday party?
- ...

2. Діалоги на засвоєння певних граматичних структур

Вправа на засвоєння функції вказівних займенників this і that у репліках:

- *This is a pencil.*
- *Yes. And that is a desk.*

Учень 1: бере по два м'ячечки зі свого комплекту і кладе один перед собою, а другий – на край парти, подалі від учня 2. Називає ближчі до себе предмети за зразком: *This is a pencil.*

Учень 2: Підтверджує правильність висловлювання учня 1 і називає предмет, розташований далі від себе. Зразок: *Yes. And that is a desk.*

Вправа-гра на оволодіння зворотом there is у репліках:

- *Is there a watch in your bag?*
- *No, there isn't. (– Yes, there is.)*

Учень 1: Непомітно для учня 2 ховає у свою сумку три предмети із числа зазначених у списку. Запитує за зразком: *Is there a watch in your bag?*

Set of things:

- годинник книжка зошит м'ячик
- яблуко олівець пенал квітка
- картинка карта прапорець камінець

Учень 2: Відгадує, який із трьох предметів зазначених у списку заховані у сумці учня 1. Відповідає за зразком: *No, there isn't. (– Yes, there is.)*

3. Діалог за зразком

Важливо, щоб в організації мовленнєвої діяльності на уроці склалися такі ситуації, які б спонукали учнів висловлюватися, виражати свої думки, почуття. З цією метою можна використати сюжетно-рольові ігри.

At the supermarket

Підготовчі вправи до сюжетно-рольової гри «У магазині»:

1. Які слова ви найчастіше чуєте у магазині? Пригадайте їх.
2. Чи завжди ви дотримуєтеся черги?
3. Як попросити продавця показати необхідний вам товар?
4. Що потрібно сказати, отримавши покупку?

Діалог «At the supermarket»

- Good afternoon! Can I help you?
- Good afternoon! I'd like to buy two kilos of potatoes.
- Anything else?

- How much do the apples cost?
- They're 3 hryvnias a kilo.
- Could you give me two kilos, please?
- Yes, certainly.
- Would you like anything else?
- A loaf of bread and three buns, please.
- Here you are. Is that all?
- Yes, thank you. How much is it altogether?
- That's 10 hryvnias altogether.
- Thank you. Goodbye!
- Goodbye!

Завдання:

1. Complete the dialogue with a shop-assistance. You want to buy birthday presents for your friend.

4. Діалог етикет

Telephone conversation

Спочатку діалог ведуть вчитель та підготовлений учень. Необхідно залучати учнів до складання діалогічного висловлювання за запропонованим вчителем допоміжним матеріалом. Одночасно треба слідкувати за дотриманням правил мовленнєвого етикету, культури спілкування.

Варіант 1.

- Is it Olenka at home?
- No, she isn't. Olenka is absent.
- It's a pity. (Кладе слухавку.)

Варіант 2.

- Good morning, misses Green!
- Good morning!
- It's Mary calls, Olenka's classmate. Is it Olenka at home now?
- No, she isn't. Olenka has some classes of foreign language. She will be at home in an hour.
- Thank you! I'll call her a little bit late. Goodbye!
- Bye, Mary!

Завдання:

Choose the best variant of the dialogue. Complete your own one «*Telephone conversation*», with one of your classmates. Пропонується робота у парах. Учні повинні самостійно обрати той варіант, який максимально відповідає нормам етикету та запропонувати свій, подібний. Можливі ситуації розмови: а) з товаришем; б) з дорослим.

Підсумовуючи розглянутий вище матеріал, можна зробити висновок, що організація інтерактивного навчання ефективно впливає на формування навичок і вмінь, створює атмосферу співробітництва, взаємодії. Врахування вікових психофізіологічних особливостей школярів сприяє, на нашу думку, раціональній організації процесу навчання іншомовного діалогічного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаровська Г.О. Формування комунікативних умінь молодших школярів на уроках з української мови // Початкове навчання та виховання. – 2005. – № 10(50). – С. 2-7.
2. Бурлака Я.І., Вихрущ В.О. Про форми учбової діяльності школярів // Радянська школа. – 1983. – № 6. – С. 35-37.
3. Вергелис Г.И. Дидактические основы формирования учебной деятельности младших школьников. – Л., 1989. – 74 с.
4. Вихрущ В.О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології та колективна учбова діяльність школярів: проблеми взаємозв'язку // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2006. – № 2. – С. 3-5.
5. Вихрущ В.О., Вихрущ А.А. Психолого-педагогічні умови оптимального сполучення індивідуальних та колективних форм учбової діяльності молодших школярів / У зб.: Молодший школяр: проблеми розвитку. – Івано-Франківськ: Плай, 2006. – С. 5-9.
6. Вишневський О.І. Робота в парах на уроках англійської мови. Посібник для вчителів. – К.: Радянська школа, 1987. – 136 с.
7. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
8. Коллективная учебно-познавательная деятельность школьников / Под ред. И.Б. Первина. – М.: Педагогика, 1985. – 231 с.
9. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1989. – 56 с.
10. Лийметс Х.Й. Групповая работа на уроке. – М.: Знание, 1975. – 67 с.
11. Осипенко М.П., Трохименко Т.О. Організація колективного способу навчання в парах змінного складу. – Тернопіль: Молдова-ОСО, 2001. – С. 5-13.
12. Пометун О.І., Комар О.А. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ. – Умань РВЦ «Софія», 2007. – 65 с.
13. Цукерман Г.А., Еремина Е.М. Эффективность коллективно-распределенных форм обучения (на материале экспериментального обучения русскому языку в1 классе) // Новые исследования в психологии. – 1979. – № 2(21). – С. 40-48.
14. Чередов И.М. Формы учебной работы в школе. – М.: Просвещение, 1988.